

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2025.12.8>
УДК 341.3(4-6ЄС)+477(045)

Роман Олегович **МАКСИМОВИЧ**

к.ю.н., доцент, Київський авіаційний інститут
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1812-6624>
e-mail: maksymovych.roman@npp.kai.edu.ua

Олександра Олександрівна **КАЗИМІРОВА**
студентка, Київський авіаційний інститут
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-6772-7365>
e-mail: 6908605@stud.kai.edu.ua

Олександр Михайлович **НІКІЩЕНКО**
студент, Київський авіаційний інститут
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-9620-7589>
e-mail: 6882476@stud.kai.edu.ua

СПІЛЬНА ЗОВНІШНЯ ТА БЕЗПЕКОВА ПОЛІТИКА ЄС І ПРАКТИКА ЄСПЛ ЯК ВЗАЄМОДОПОВНЮЮЧІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ОКУПАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

У статті проаналізовано взаємодію між Спільною зовнішньою та безпековою політикою (СЗБП) ЄС і практикою Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) в умовах окупації українських територій. Показано, що санкційна політика, дипломатичні заходи ЄС та практика ЄСПЛ у справах проти росії формують європейську систему реагування на порушення прав людини. Подальші дослідження доцільно спрямувати на вдосконалення взаємодії політичних механізмів ЄС та судових механізмів Ради Європи у сфері захисту прав людини та підтримки міжнародного правосуддя.

Ключові слова: спільна зовнішня та безпекова політика ЄС, обмежувальні заходи (санкції), Європейський суд з прав людини, права людини, агресія росії проти України, санкційна політика, взаємодія ЄС і Ради Європи

ВСТУП

Окупація Автономної Республіки Крим та м. Севастополь і частини Донецької та Луганської областей, розпочата росією у 2014 р., спричинила системні та тривалі порушення прав людини. В умовах російської агресії Україна та міжнародна спільнота докладають значних зусиль до пошуку ефективних механізмів реагування на масштабні порушення міжнародного права, що зафіксовано численними міжнародними організаціями. Зокрема, спостерігалася значна кількість порушень прав та свобод, що закріплено в Європейській конвенції з прав людини (ЄКПЛ) [1]. У цьому контексті особливого значення набуває взаємодія політичних і судових інструментів, які формують спільну європейську відповідь на такі виклики.

Актуальність теми зумовлено необхідністю комплексного підходу до захисту прав людини в умовах збройної агресії та окупації, де дії держави-агресора підбивають усталені міжнародно-правові механізми. Спільна зовнішня та безпекова політика ЄС (СЗБП) та практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), незважаючи на різну історію створення, у цьому контексті є взаємодоповнюючими інструментами, адже поєднують політичний і юридичний виміри європейської системи захисту прав людини з боку ЄС та Ради Європи (РЕ) відповідно.

У науковій літературі залишається недостатньо розкритим питання практичної взаємодії СЗБП та ЄСПЛ у контексті конкретних збройних конфліктів, зокрема стосовно України, у зв'язку з тим, що обидва інструменти діють у різних, але взаємопов'язаних площинах європейської системи. Ця прогалина визначає наукову новизну та практичну значущість дослідження. Питання впливу санкційної політики ЄС на стан захисту прав людини

досліджували О. Новиков, С. Beaucillon та ін. Водночас проблематику дії механізмів РЕ з реагування на порушення прав людини досліджено у працях таких авторів, як С. Адамович, А. Іваницький, О. Ромців та ін., які аналізували зміст рішень ЄСПЛ у міждержавних справах України проти росії та досліджували внесок РЕ у захист прав людини на окупованих територіях.

Джерельну базу дослідження становили нормативно-правові акти ЄС у сфері СЗБП, санкційні рішення ЄС, а також прецедентна практика ЄСПЛ, зокрема у між державних справах «Україна проти росії (щодо Криму)» та «Україна та Нідерланди проти росії», що заклали основи для формування європейської реакції на окупацію та пов'язані з нею порушення міжнародного права.

МЕТА статті – з'ясування взаємозв'язку між політичними інструментами СЗБП та судовим механізмом ЄСПЛ як взаємодоповнюючих складників системи захисту прав людини в умовах окупації українських територій.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У дослідженні застосовано загальнонаукові та спеціально-наукові методи. З групи загальнонаукових методів застосовано аналіз, а саме у вивчені нормативно-правових актів, якими керуються ЄС та РЕ, зокрема Договору про ЄС, ЄКПЛ, Лісабонського договору; нормативно-правових актів ЄС, зокрема рішення Ради ЄС; рішень ЄСПЛ. У формуванні висновків на основі дослідженого матеріалу застосовано метод індукції та узагальнення. У поєднанні з аналізом застосовано такий спеціально-науковий метод, як метод інтерпретації юридичних норм.

РЕЗУЛЬТАТИ

Після повномасштабного вторгнення росії в Україну

санкції стали одним з ключових елементів реакції ЄС на війну. Перший пакет обмежувальних заходів (санкцій), запроваджений у 2014 р. провідними демократичними державами у відповідь на визнання т.зв. «ДНР» і «ЛНР», став початком системної санкційної політики ЄС. Наступні пакети ухвалено у зв'язку з безпрецедентним і невиправданим воєнним нападом росії на Україну в лютому 2022 р. Станом на кінець 2025 р. ЄС ухвалив 19 пакетів санкцій, спрямованих не лише на засудження збройної агресії та масових порушень прав людини, а й на ослаблення оборонно-промислового потенціалу росії та підвищення економічної ціни її воєнних дій [2].

У межах СЗБП ЄС сформовано три основні санкційні режими у відповідь на злочинні дії росії:

1) за порушення територіальної цілісності та суверенітету України;

2) за серйозні порушення прав людини на території росії;

3) у відповідь на гібридні загрози включно з кібератаками, дезінформацією та втручанням у виборчі процеси.

Перший режим, який є найбільш масштабним і системним, охоплює індивідуальні та секторальні обмежувальні заходи, спрямовані на ослаблення економіки росії та її політичну та дипломатичну ізоляцію. Індивідуальні санкції передбачають заборону на в'їзд і транзит територією держав-членів ЄС, замороження активів осіб і організацій, включених до санкційних списків, а також заборону надання їм фінансових чи економічних ресурсів. Станом на кінець 2025 р. під персональними санкціями перебуває понад 2700 осіб, серед яких політики, бізнесмени, військовослужбовці, посадовці, пропагандисти, а також особи, причетні до організації псевдореферендумів на окупованих територіях, воєнних злочинів у Бучі та Маріуполі, ракетних ударів по цивільних об'єктах, депортацій, примусового усиновлення та «військової перериховної» діяльності стосовно українських дітей.

З іншого боку, на росію накладено економічні санкції ЄС, що спрямовано на обмеження її фінансового, енергетичного, промислового та оборонного потенціалу держави-агресора. У фінансовій сфері вони передбачають блокування доступу росії до ринків капіталу, обмеження діяльності банків і заборону операцій із криптоактивами. В енергетичному секторі запроваджено заборону імпорту російських енергоносіїв і встановлено цінові обмеження на нафту. Торговельно-промислові санкції охоплюють заборону імпорту та експорту сировинних та промислових товарів, що можуть посилити промислові спроможності росії. Оборонні та технологічні обмеження зупиняють експорт до росії товарів та технологій подвійного призначення включно з безпілотними двигунами, комплектуючими для виробництва дронів, а також цивільною та вогнепальною зброєю й її компонентами. Додатково заборонено доступ російських літаків і суден до простору ЄС, а також надання низки професійних і технологічних послуг [2].

Серед інших обмежувальних заходів ЄС, спрямованих на посилення тиску на росію та сприяння її дипломатичній, політичній та інформаційній ізоляції на міжнародній арені, варто виокремити припинення економічних відносин з окупованими територіями України, заборону фінансування спільних проєктів через Європейський банк реконструкції та розвитку і Європейський інвестиційний банк, обмеження діяльності росій-

ських державних і пропагандистських ЗМІ, а також заборону фінансування політичних партій і неурядових організацій у країнах ЄС російськими структурами. ЄС також призупинив дію угоди про спрощений візовий режим, припинив саміт ЄС – росія, виключив росію із Group of 8, відмовився визнавати російські паспорти, видані на окупованих територіях, і запровадив тарифні обмеження на імпорт добрив і агропродукції з росії та білорусі. Важливим елементом санкційної політики стали механізми протидії обходу санкцій, які включають заборону транзиту товарів подвійного призначення через росію, контроль за реекспортом технологій («no Russia clause») і блокування суден, що порушують цінову стелю на нафту [2].

Другий санкційний режим ЄС стосується погіршення ситуації з правами людини в самій росії, що посилюється на тлі її агресивної війни проти України. ЄС рішуче засудив суттєве розширення репресивного законодавства, систематичні утиски громадянського суспільства та правозахисників, а також наступ на незалежні медіа, журналістів, представників опозиції та інші критичні гомоси як усередині росії, так і за її межами.

У рамках цього підходу санкційні заходи ЄС застосовуються за двома напрямками:

1) в межах глобального режиму санкцій за порушення прав людини;

2) відповідно до спеціального, країноспецифічного режиму, ухваленого 27 травня 2024 року.

Попри офіційне проголошення відповідних принципів, впродовж тривалого часу санкційна політика ЄС у цій чутливій сфері залишалася фрагментованою, недостатньо послідовною та обмежено гнучкою у реагуванні на динамічні виклики, пов'язані з міжнародними конфліктами та системними порушеннями прав людини у третій державі. Відсутність узгодженого, всеосяжного та ефективного механізму реагування на такі порушення послаблювала авторитет ЄС як глобального актора, здатного послідовно відстоювати задекларовані цінності та принципи [3]. Саме тому у грудні 2020 р. ухвалено Регламент (ЄС) 2020/1998, яким запроваджено новий санкційний механізм, що поширюється на такі дії, як геноцид, злочини проти людяності та інші серйозні порушення чи зловживання у сфері прав людини (зокрема тортури, рабство, позасудові страти, свавільні арешти або затримання). Інші порушення також можуть підпадати під дію цього режиму, якщо вони мають масовий або систематичний характер чи становлять серйозну загрозу для досягнення цілей спільної зовнішньої та безпекової політики, визначених у Договорі (ст. 21 Договору про ЄС) [4].

Як зазначає Ш. Боссіон, прийняття ЄС власного глобального санкційного режиму у сфері прав людини стало відповіддю на низку критичних зауважень, висловлених переважно з боку США, стосовно недостатньої відданості ЄС захисту прав людини та демократії як в межах Союзу, так і в реалізації його зовнішньої політики. Політичну значущість цих зауважень зумовлено місцем, яке права людини та демократія посідають у процесі європейської інтеграції, адже саме вони становлять фундаментальні цінності ЄС. Відповідно обмежувальні заходи ЄС у відповідь на серйозні порушення прав людини є складником сучасної динаміки його зовнішньої діяльності, спрямованої на забезпечення ефек-

тивного виконання норм міжнародного права [5].

Глобальний санкційний режим у сфері прав людини став додатковим механізмом впливу на росію як порушника прав людини, зокрема на окупованих територіях України. Так, 5 вересня 2025 р. Рада ЄС ухвалила рішення про запровадження додаткових обмежувальних заходів проти В. Булгакова та О. Пікіна в межах глобального санкційного режиму ЄС у сфері прав людини. Булгаков і Пікін обіймають посади відповідно начальника та заступника начальника управління Федеральної служби виконання покарань росії у т.зв. «Республіці Крим та місті Севастополі» й несуть відповідальність за поведження з ув'язненими, зокрема політичними в'язнями, на окупованій території Криму. В. Булгаков, який з листопада 2014 р. очолює Управління Федеральної служби виконання покарань російської федерації у «Республіці Крим та місті Севастополі», та його заступник О. Пікін, призначений у травні 2016 р., несуть особисту відповідальність за численні та систематичні порушення прав людини в кримських місцях несвободи. Під їхнім керівництвом задокументовано випадки жорстокого, нелюдського та такого, що принижує гідність, поведження з ув'язненими, зокрема політичними в'язнями, а також масові відмови у наданні належної медичної допомоги. Булгаков як керівник управління мав забезпечувати належні умови тримання під вартою, зокрема медичне обслуговування, однак допустив систематичні порушення, зафіксовані ООН та ЄСПЛ. Пікін як його заступник відповідав за управління персоналом і дотримання законності у пенітенціарній системі, але не запобіг тортурам, зловживанням і порушенням основоположних прав ув'язнених. Зокрема, обидва посадовці причетні до жорстокого поведження з правозахисницею І. Данилович та громадським активістом А. Сулеймановим, яким тривалий час відмовляли в медичній допомозі під час перебування у Сімферопольському слідчому ізоляторі. Так, вони мають нести відповідальність за серйозні порушення прав людини: жорстоке, нелюдське або таке, що принижує гідність, поведження чи покарання, зокрема стосовно політичних в'язнів у Криму [6]. Відповідно до рішення Ради ЄС обидва посадовці підлягають замороженню активів, забороні на надання їм фінансових чи економічних ресурсів, а також обмеженню на в'їзд до країн ЄС.

Цим рішенням ЄС наголосив, що з моменту незаконної анексії Криму та Севастополя росією у 2014 р. ситуація з правами людини на півострові суттєво погіршилася: мешканці Криму зазнають систематичних обмежень основоположних свобод, а в місцях несвободи продовжують фіксуватися випадки тортур та нелюдського або такого, що принижує гідність, поведження. ЄС не визнає і рішуче засуджує незаконну анексію Криму та Севастополя як грубе порушення норм міжнародного права.

Третій режим санкцій ЄС проти росії спрямовано на реагування на гібридні загрози. 8 жовтня 2024 р. ЄС ухвалив санкційний механізм проти осіб і структур, відповідальних за дестабілізаційні дії проти ЄС та його держав-членів. Кібератаки, кампанії дезінформації, піддрив демократичних інститутів та інструменталізація міграції, становлять не лише загрозу безпеці, але й порушують основоположні свободи громадян. Такі дії підривають право на достовірну інформацію, свободу вираження поглядів, право на участь у вільних і справед-

ливих виборах, а також ставлять під ризик право на життя, безпеку та гідність людей внаслідок актів саботажу чи насильства [2].

Відповідно до Рішення Ради ЄС (СЗБП) 2025/1443 від 15 липня 2025 р. обмежувальні заходи охопили 9 фізичних осіб і 6 організацій, причетних до операцій з маніпуляції інформацією та іноземного інформаційного втручання. До санкційного списку потрапили Федеральне державне унітарне підприємство «Російська телевізійна та радіомовна мережа», що під контролем уряду росії заміщує українські системи мовлення на окупованих територіях контентом, спрямованим на придушення свободи слова, нав'язування проросійських наративів і делегітимізацію української влади; 841-й центр радіоелектронної боротьби, діяльність якого призводила до збоїв у GNSS-сигналах і порушення цивільної авіації в Європі; а також низка пропагандистських структур: Асоціація журналістів BRICS, Фонд боротьби з несправедливістю та Центр геополітичної експертизи, що координували кампанії дезінформації, спрямовані проти України, Франції та інших держав ЄС [7].

Запроваджені заходи передбачають замороження активів, заборону надання фінансових ресурсів, а також заборону на в'їзд до країн ЄС осіб, що підтримують російську пропагандистську діяльність. Рішення Ради ЄС підкреслює те, що інформаційні атаки, маніпуляції громадською думкою та кампанії дезінформації становлять безпосередню загрозу демократичним цінностям і правам людини. Так, санкційний режим проти гібридних дій росії не лише має на меті захист безпеки ЄС, а й спрямовано на забезпечення поваги до основоположних свобод, включно зі свободою вираження поглядів і правом на достовірну інформацію.

У комплексі усі три санкційні режими становлять не лише політичний або безпековий інструмент, а й як засіб захисту основоположних прав і свобод людини. Запроваджуючи обмежувальні заходи проти осіб, структур та держав, які вчиняють злочини проти людяності, поширюють дезінформацію або ведуть гібридні дії, ЄС демонструє готовність захищати демократичні цінності та міжнародний правопорядок. Такий підхід свідчить про перетворення санкційної політики на механізм реалізації зовнішньої політики ЄС, заснованої на принципах поваги до прав людини, верховенства права та міжнародної справедливості.

ЄСПЛ, зі свого боку, відіграє ключову роль у фіксації та юридичному визнанні фактів окупації українських територій, а також у встановленні відповідальності росії за порушення прав людини, що виникли внаслідок таких протиправних дій. Суд розглядає як індивідуальні скарги від окремих громадян чи груп осіб стосовно порушення їх прав державою-окупантом, так і міждержавні скарги, подані Україною проти росії [8, с. 32].

Одним з найважливіших рішень ЄСПЛ стало рішення у міждержавній справі «Україна проти росії (щодо Криму)» [9], що винесено Великою палатою 25 червня 2024 р. Суд підкреслив, що російська федерація здійснює ефективний контроль над Кримським півостровом, починаючи з 27 лютого 2014 р. [9, § 875]. Суд визнав наявність адміністративних практик з боку росії, що призвели до системних порушень прав людини, що зокрема закріплено у ст.ст. 2, 3, 5, 6, 8-11, 14 Конвенції та ст.ст. 1 і 2 протоколу № 1 [9]. Ці порушення стосува-

лися, зокрема, насильницьких зникнень, катувань, переслідування кримських татар і проукраїнських активістів, обмеження свободи релігії, слова та зібрань, а також порушення права власності через незаконну націоналізацію майна.

В іншій міждержавній справі проти росії, в якій вже винесено рішення у суті, а саме у справі «Україна та Нідерланди проти росії» 9 липня 2025 р., ЄСПЛ розглянув ширший контекст російської збройної агресії проти України у східних регіонах держави [10]. Суд визнав наявність юрисдикції росії на частині територій Донецької та Луганської областей, встановивши факти масових порушень права на життя, заборони катувань і нелюдського поводження, незаконних затримань і обмежень свободи пересування. Крім того, Суд підтвердив відповідальність російської федерації за збиття літака рейсу MH17 у липні 2014 р., що вважається одним з найтяжчих злочинів, пов'язаних із міжнародним збройним конфліктом на сході України [10].

Зміст і висновки цих рішень мають велике значення для міжнародно-правової кваліфікації окупації українських територій. Вони формують доказову та юридичну базу, яка підтверджує порушення державою-окупантом основоположних прав людини, а також підкріплюють позицію України на міжнародних майданчиках, зокрема в ЄС, РЄ, Міжнародному суді ООН та Міжнародному кримінальному суді. Водночас у подальшому індивідуальні скарги постраждалих від окупації осіб розглядатимуться ЄСПЛ із застосуванням вже встановлених у міждержавних справах обставин, що забезпечить єдність судової практики та підвищить ефективність правового захисту [11, с. 149].

Навіть незважаючи на вихід росії з РЄ 16 вересня 2022 р., вона несе відповідальність за порушення, скоєні до моменту виходу з Конвенції, тому вищезгадані рішення ЄСПЛ все-ж може бути використано як докази в інших судах і органах [12, с. 171]. Так, практика ЄСПЛ стала важливим елементом системної європейської відповіді на російську агресію, демонструючи, що захист прав людини в умовах окупації можливий не лише через політичні, але й через дієві судові механізми.

СЗБП ЄС та практика ЄСПЛ становлять взаємодоповнюючі механізми реагування на серйозні порушення міжнародного права, зокрема в контексті російської агресії проти України.

Рішення ЄСПЛ мають значний вплив на політичні рішення інституцій ЄС, зокрема сприяють легітимізації санкцій, резолюцій та декларацій, ухвалених у межах СЗБП. Судові висновки про системні порушення прав людини, встановлені у міждержавних справах України проти росії, створюють правове підґрунтя для політичних дій ЄС, таких як обмежувальні заходи проти російських посадовців, державних підприємств і колабораціоністських структур на окупованих територіях. Водночас СЗБП підкріплює юриспруденцію ЄСПЛ через політичне визнання встановлених Судом фактів порушень. Такі кроки, як ухвалення Радою ЄС рішень з посиленням на висновки ЄСПЛ, показують синергію між політичним і судовим вимірами європейської системи захисту прав людини [13].

Попри очевидну взаємодоповнюваність СЗБП та ЄСПЛ, є й системні обмеження, що гальмують повну координацію цих двох напрямів європейської політики.

Одним з ключових викликів залишається обмеженість компетенції ЄС у сфері прав людини за межами власної юрисдикції. Це створює прогалину між політичними рішеннями ЄС і судовими механізмами РЄ, які мають ширше застосування.

Додатковою проблемою є тривалий процес приєднання ЄС до ЄКПЛ. Відсутність повноправного статусу сторони Конвенції в ЄС обмежує його здатність повністю інтегрувати власну правову систему з юриспруденцією ЄСПЛ, що послаблює єдність європейського правового простору. Попри те, що ЄКПЛ не визнається прямим джерелом основоположних прав і свобод у правопорядку ЄС [14, с. 146], між ЄС та ЄСПЛ сформувалися стабільні горизонтальні взаємини. Намір ЄС приєднатися до ЄКПЛ, закріплений у Лісабонському договорі, свідчить про прагнення обох сторін до поглиблення співпраці для зміцнення європейської системи захисту прав людини [15]. Остаточне приєднання ЄС до Конвенції могло б забезпечити вищий рівень узгодженості між політичними механізмами ЄС та судовими інструментами РЄ, сприяти ефективнішій координації їхньої діяльності та стати важливим кроком у напрямі формування єдиної європейської правозахисної системи [16, с. 159].

Серед можливих напрямів вдосконалення взаємодії можна виділити створення спільного механізму моніторингу порушень прав людини на окупованих територіях, інтеграцію рішень ЄСПЛ у стратегічні документи СЗБП, а також регулярний обмін аналітикою між структурами ЄС і РЄ. Такий підхід дасть змогу не лише зміцнити спільну правову позицію, але й посилити вплив європейських інституцій на формування міжнародного правопорядку.

ВИСНОВКИ

ЄС та РЄ є ключовими міжнародними організаціями, в основі діяльності яких закладено захист прав людини, демократії та верховенства права. Обидві інституції послідовно застосовують наявні політичні та правові інструменти тиску проти держави-агресора у відповідь на системні порушення основоположних прав і свобод людини. ЄС застосовує санкційну політику як політичний засіб реагування, тоді як ЄСПЛ забезпечує правовий вимір відповідальності, фіксує порушення міжнародних зобов'язань росії. Так, санкційна політика ЄС і рішення ЄСПЛ взаємно доповнюють одне одного, утворюючи єдину, цілісну систему європейської реакції на окупацію українських територій та пов'язані з нею порушення міжнародного права.

ЄС послідовно демонструє, що санкційна політика є не лише засобом політичного тиску, а й ефективним механізмом захисту прав людини. Запроваджуючи обмежувальні заходи проти росії: за агресію, порушення територіальної цілісності України, системні репресії та гібридні загрози – ЄС утверджує себе як глобального актора, здатного забезпечувати дотримання міжнародного права та основоположних свобод. Відповідальність, покладена на російських посадовців, причетних до катувань, незаконних ув'язнень і придушення громадянських прав, підкреслює, що санкційні режими ЄС спрямовано не лише на ізоляцію агресора, а й на захист конкретних жертв порушень.

Водночас практика ЄСПЛ створює юридичну основу для санкційних і дипломатичних рішень ЄС, фіксує

злочини окупаційного режиму та формуючи доказову базу для міжнародної відповідальності. Синергія між політичними інструментами СЗБП та судовими механізмами РС формує єдину європейську систему реагування на грубі порушення міжнародного права. Її подальше зміцнення, зокрема через повне приєднання ЄС до СКПЛ, сприятиме створенню більш узгодженої, ефек-

тивної та стійкої моделі захисту прав людини в умовах сучасних конфліктів. Так, європейський досвід переконливо доводить, що поєднання політичних і правових механізмів забезпечує найвищий рівень справедливості, відповідальності та верховенства права на міжнародному рівні.

Список використаних джерел

1. Європейська конвенція з прав людини: офіц. текст. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ENG
2. EU sanctions against Russia. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions-against-russia/#human-rights>
3. Новиков О.С. Трансформація санкційної політики ЄС у сфері захисту прав людини: від декларативності до глобального режиму санкцій. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 3. С. 325–331. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/06/53-2.pdf>
4. Регламент Ради (ЄС) 2020/1998 від 7 грудня 2020 року щодо обмежувальних заходів проти серйозних порушень прав людини. *Офіційний вісник Європейського Союзу*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2020/1998/oj/eng>
5. Beaucillon C. Long-arm Collective Sovereignty Through the EU: The EU Global Human Rights Sanctions Regime Transcending the Limits of the Fight Against Impunity. *European Papers – A Journal on Law and Integration*. 2023. Vol. 8 № 3. pp. 1679–1695. URL: https://www.europeanpapers.eu/system/files/pdf_version/EP_eJ_2023_3_SS2_4_Charlotte_Beaucillon_00736.pdf
6. Регламент Ради (ЄС) 2025/1789 від 5 вересня 2025 року, яким імплементується Регламент (ЄС) 2020/1998 щодо обмежувальних заходів у відповідь на серйозні порушення прав людини та зловживання. *Офіційний вісник Європейського Союзу*. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L_202501789
7. Рішення Ради (СЗПБ) 2025/1443 від 15 липня 2025 року, яким вносяться зміни до Рішення (СЗПБ) 2024/2643 щодо обмежувальних заходів у зв'язку з дестабілізуючими діями Росії. *Офіційний вісник Європейського Союзу*. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L_202501443
8. Адамович С.В. Європейські інституції на шляху притягнення росії до відповідальності за вчинені під час російсько-української війни злочини. *Конституційний захист прав людини в контексті доктрини європейської та української юстиції: теорія і практика*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 25 червня 2025 року) / упорядник В.І. Розвадовський. Івано-Франківськ, 2025. С. 29–42. URL: <https://lib-repo.pnu.edu.ua/handle/123456789/23465>
9. Справа «Україна проти Росії (щодо Криму)». *Європейський суд з прав людини*. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-235139>
10. Справа «Україна та Нідерланди проти Росії». *Європейський суд з прав людини*. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-244292>
11. Іваницький А.М. Міждержавні скарги України проти рф в ЄСПЛ: правові виклики, перспективи та роль суду у вирішенні міждержавних конфліктів. *Молодий вчений*. 2024. № 6. С. 147–151. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-6-130-8>
12. Ромців О.І. Міжнародно-правові механізми захисту прав та свобод людини в умовах війни: практика ЄСПЛ. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 6. С. 168–172. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.06.29>
13. Global Human Rights Sanctions Regime: Council imposes sanctions on two individuals over abuses in detention centres in Crimea. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/global-human-rights-sanctions-regime-council-imposes-sanctions-two-individuals-over-abuses-detention_en
14. Jurczyk T. The role of the Court of Justice of the European Union in setting European Union standards of protection of fundamental rights. *E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa. Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego*. Wrocław, 2015. pp. 141–148. URL: <https://repozytorium.uni.wroc.pl/publication/82392>
15. Лісабонський договір, яким вносяться зміни до Договору про Європейський Союз та Договору про заснування Європейського Співтовариства, підписаний у Лісабоні 13 грудня 2007 року. *Офіційний вісник Європейського Союзу*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12007L%2FTEXT>
16. Фалалєєва Л.Г. Приєднання Європейського Союзу до Конвенції з прав людини: правова позиція Суду. *Судова апеляція*. 2017. № 3. С. 151–161. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Suap_2017_3_19

References

1. European Convention on Human Rights: offic. text. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ENG
2. EU sanctions against Russia. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions-against-russia/#human-rights>
3. Novykov O.S. Transformation of the EU's sanctions policy in the field of human rights protection: from declarativity to a global sanctions regime. *Analytical and comparative jurisprudence*. 2025. № 3. pp. 325–331. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/06/53-2.pdf> (in Ukrainian).
4. Council Regulation (EU) 2020/1998 of 7 December 2020 concerning restrictive measures against serious human rights violations and abuses. *Official Journal of the European Union*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2020/1998/oj/eng>
5. Beaucillon C. Long-arm Collective Sovereignty Through the EU: The EU Global Human Rights Sanctions Regime Transcending the Limits of the Fight Against Impunity. *European Papers – A Journal on Law and Integration*. 2023. Vol. 8 № 3. pp. 1679–1695. URL: https://www.europeanpapers.eu/system/files/pdf_version/EP_eJ_2023_3_SS2_4_Charlotte_Beaucillon_00736.pdf
6. Council Implementing Regulation (EU) 2025/1789 of 5 September 2025 implementing Regulation (EU) 2020/1998 concerning restrictive measures against serious human rights violations and abuses. *Official Journal of the European Union*. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L_202501789
7. Council Decision (CFSP) 2025/1443 of 15 July 2025 amending Decision (CFSP) 2024/2643 concerning restrictive measures in view of Russia's destabilising activities. *Official Journal of the European Union*. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L_202501443
8. Adamovych S. V. European institutions on the path to holding russia accountable for crimes committed during the Russian-Ukrainian war. *Constitutional protection of human rights in the context of the doctrine of European and Ukrainian justice: theory and*

practice: materials of the All-Ukrainian scientific and practical conference (Ivano-Frankivsk, June 25, 2025) / ed. V. I. Rozvadovsky. Ivano-Frankivsk, 2025. pp. 29-42. URL: <https://lib-repo.pnu.edu.ua/handle/123456789/23465> (in Ukrainian).

9. CASE OF UKRAINE v. RUSSIA (RE CRIMEA). European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-235139>

10. CASE OF UKRAINE AND THE NETHERLANDS v. RUSSIA. European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-244292>

11. Ivanytskyi A. M. Interstate complaints of Ukraine against the Russian Federation before the ECtHR: legal challenges, prospects, and the role of the Court in resolving interstate conflicts. *Young Scientist*. 2024. № 6. pp. 147–151. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-6-130-8> (in Ukrainian).

12. Romtsiv O.I. *International legal mechanisms for the protection of human rights and freedoms in wartime: ECtHR practice. Analytical and Comparative Jurisprudence*. 2023. № 6. pp. 168–172. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.06.29> (in Ukrainian).

13. Global Human Rights Sanctions Regime: Council imposes sanctions on two individuals over abuses in detention centres in Crimea. URL: https://www.ecas.europa.eu/delegations/ukraine/global-human-rights-sanctions-regime-council-imposes-sanctions-two-individuals-over-abuses-detention_en

14. Jurczyk T. The role of the Court of Justice of the European Union in setting European Union standards of protection of fundamental rights. *E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa. Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego*. Wrocław, 2015. pp. 141–148. URL: <https://repozytorium.uni.wroc.pl/publication/82392>

15. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007. *Official Journal of the European Union*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12007L%2FTEXT>

16. Falalicieva L.H. The accession of the European Union to the Convention on Human Rights: the Court's legal position. *Judicial Appeal*. 2017. № 3. pp. 151–161. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Suap_2017_3_19 (in Ukrainian).

Roman MAKSYMОВYCH

PhD in Legal Sciences, Associate Professor, Kyiv Aviation Institute

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1812-6624>

e-mail: maksymovych.roman@npp.kai.edu.ua

Oleksandra KAZYMIROVA

student, Kyiv Aviation Institute

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-6772-7365>

e-mail: 6908605@stud.kai.edu.ua

Oleksandr NIKISHCHENKO

student, Kyiv Aviation Institute

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-9620-7589>

e-mail: 6882476@stud.kai.edu.ua

EU COMMON FOREIGN AND SECURITY POLICY AND ECtHR PRACTICE AS MUTUALLY REINFORCING MECHANISMS FOR THE PROTECTION OF HUMAN RIGHTS UNDER THE CONDITIONS OF THE OCCUPATION OF UKRAINIAN TERRITORIES

Introduction. The paper examines the interaction between the Common Foreign and Security Policy (CFSP) of the European Union (EU) and the practice of the European Court of Human Rights (ECtHR) in the context of the occupation of Ukrainian territories. Both mechanisms, though different in nature – political and judicial – contribute to a common European response to human rights violations arising from the aggression of Russian Federation against Ukraine.

The purpose of the paper is to identify how the political instruments of the CFSP and the judicial mechanisms of the ECtHR reinforce each other in protecting human rights and upholding international law under conditions of armed conflict and occupation.

Results. The research demonstrates that the EU's restrictive measures, diplomatic engagement, and monitoring missions within the CFSP framework, being in interaction with the ECtHR's case law on inter-state applications of Ukraine against Russia form a comprehensive European response to violations of fundamental rights. CFSP, which is not a human rights mechanism in the strict sense, implements foreign policy support for human rights through diplomatic, sanction, economic and political means. The ECtHR – a classic mechanism for the protection of human rights – ensures the legal responsibility of states for human rights violations. This synergy enhances the effectiveness of both political and legal dimensions of Europe's human rights system. Moreover, the integration of ECtHR judicial findings into EU foreign policy contributes to the legitimacy of sanctions.

Conclusion. Further research should focus on enhancing the coordination between the EU's political instruments and the judicial mechanisms of the Council of Europe to strengthen a coherent European response to human rights violations. It is also relevant to analyse how CFSP instruments can support the implementation of ECtHR judgments and contribute to restoring justice for victims of occupation. Future studies may include comparative assessments across various regional conflicts and the evaluation of the long-term effectiveness of European human rights strategies.

Keywords: Common Foreign and Security Policy of the European Union, restrictive measures (sanctions), European Court of Human Rights, human rights, Russian aggression against Ukraine, sanctions policy, interaction between the EU and the Council of Europe